

การพัฒนาศักยภาพชุมชนบนฐานทรัพยากรวัฒนธรรม ไทย-มองโกล ชุมชนบ้านจิว จังหวัดปทุมธานี

กานต์มณี ไวยครุฑ

บทความวิจัย

งานวิจัยศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ อำเภอคลองหลวง
จังหวัดปทุมธานี 13180

*ผู้เขียนหลัก อีเมล: kanmanee@vru.ac.th

วันที่รับบทความ:

30 พฤศจิกายน 2563

วันแก้ไขบทความ:

3 มีนาคม 2564

วันตอบรับบทความ:

5 มีนาคม 2564

บทคัดย่อ

ชุมชนบ้านจิว อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นชุมชนชาวไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลายาวนาน มีขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อวัฒนธรรมไทย-มอญ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชน ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนเป็นที่รู้จักและเป็นช่องทางการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ จึงจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยววิถีชุมชนตำบลบ้านจิว ที่มีการดำเนินงานดังนี้ 1) ส่งเสริมให้ครัวเรือนมีการรวมกลุ่ม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2) พัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถของคนในชุมชน และ 3) ส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน โดยมีกระบวนการดังนี้ 1) พัฒนานักสื่อความหมาย 2) จัดตั้งฐานเรียนรู้สโบบมอญ 3) พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสโบบมอญให้ได้มาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชน และ 4) ส่งเสริมการตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน จากการดำเนินงานส่งผลให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมจากการขายผลิตภัณฑ์ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น การทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การเปิดพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมไทย-มอญ ก่อให้เกิดรายได้และเป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชน

คำสำคัญ: จังหวัดปทุมธานี ชุมชนบ้านจิว วัฒนธรรมไทย – มอญ วิสาหกิจชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน

Potential Development of Community Based on Thai–Mon Cultural Resources, Ban Ngio Community, Pathum Thani Province

Kanmanee Waiyakrud

Research Article

*Office of General Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage,
Khlong Luang District, Pathum Thani Province, 13180 Thailand*

*Corresponding author's E-mail: kanmanee@vru.ac.th

Received:
30 November 2020

Received in revised form:
3 March 2021

Accepted:
5 March 2021

Abstract

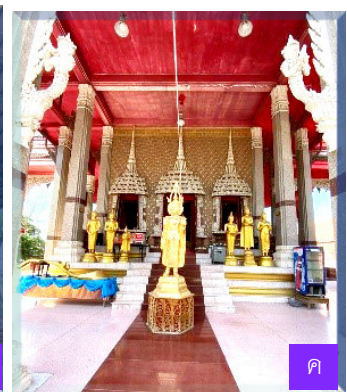
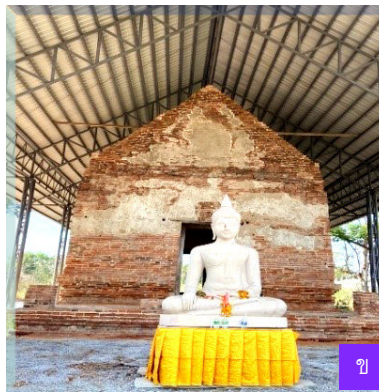
Ban Ngio community, Sam Khok district, Pathum Thani province is a community consisting of Buddhist Thais and Thai–Mon descendants who have co-existed for ages under their traditions and beliefs based on Thai–Mon culture. This research aims to develop the community potential based on the local resources. It employs a participatory action research process targeting public recognition of the community and a channel for support from government agencies. A community enterprise, the Local Tourism Community of Ban Ngio, was established to serve the following purposes: 1) to promote community clusters for career development and internal support, 2) to develop knowledge and skills for people in the community, and 3) to promote community-based tourism. The research steps comprised: 1) training local interpreters, 2) establishing a learning station of traditional Mon breast cloth weaving within the community, 3) developing local products to meet the product standard, and 4) marketing the products both inside and outside the community. As a research result, the community clusters mean supplementary careers of selling local products which have increased the incomes. Additionally, the collaboration of people in the community contributes to unity and sustainable community development. In conclusion, the opening of Thai–Mon cultural tourism has generated income as well as promoted preservation of the local culture and traditions.

Keywords: Pathum Thani province, Ban Ngio community, Thai–Mon cultural, Community enterprises, Community tourism

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

ชุมชนบ้านจั่ว อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นชุมชนใน ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและมีคลองธรรมชาติไหลผ่าน ทิศเหนือ ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกติดกับตำบลเชียงรากน้อย ทิศใต้ติดกับตำบลบ้านปทุม และทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำ เจ้าพระยา ชุมชนบ้านจั่วมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ 7 แห่ง และสถาปัตยกรรมใหม่ 1 แห่ง (ภาพที่ 1) ดังนี้ 1) วัดสองพี่น้อง มี พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือ หลวงพ่อเพชรเป็นพระพุทธรูปศิลา ศิลปะอุททองปางมารวิชัยอายุเก่าแก่ประมาณ 671 ปี และหลวงพ่อ

พลอย เป็นที่สักการะบูชาของชาวเรือและชาวบ้านทั่วไป 2) วัดใหม่ มีโบสถ์ร้างเก่าแก่ที่ได้รับการบูรณะจากสำนักศิลปากรที่ 2 จังหวัด สุพรรณบุรี 3) วัดอัมพวราราม มีอายุเก่าแก่กว่า 200 ปี สร้างขึ้น ในสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช 4) วัดไผ่ล้อม สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย 5) วัดสวนมะม่วง สอนวิปัสสนากรรมฐาน 6) วัดนางหยาด สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา 7) วัดป่าจั่ว เป็นวัดที่ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแวะพักหุงหาอาหารหลังจากทรง กอบกู้กรุงศรีอยุธยา และ 8) หอชมเมืองปทุมธานี เป็นหอสูงที่มอง เห็นทัศนียภาพของจังหวัดปทุมธานี และเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้าน ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของจังหวัดปทุมธานี ซึ่งสถานที่ทั้ง 8 แห่ง ล้วนมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และมีความงาม

ภาพที่ 1 สถานที่สำคัญในชุมชนบ้านจั่ว ก) วัดสองพี่น้อง ข) วัดใหม่ ค) วัดอัมพวราราม ง) วัดไผ่ล้อม จ) วัดสวนมะม่วง ฉ) วัดนางหยาด ช) วัดป่าจั่ว ซ) หอชมเมืองปทุมธานี

ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านจิว ประกอบอาชีพ พนักงานหน่วยงานเอกชน ร้อยละ 36.45 รับจ้าง ร้อยละ 28.0 รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 13.05 เกษตรกรรม ร้อยละ 11.58 ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 6.90 และอื่น ๆ ร้อยละ 3.94 (Ban Ngio Sub-district Administrative Organization, 2020) สภาพทางสังคมของชุมชนบ้านจิว เป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายมอญ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบเครือญาติ มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นรากฐานร่วมกัน คือ พุทธศาสนา และมีประเพณีที่ปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ (ภาพที่ 2) ซึ่งเป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ที่มีการทำบุญตักบาตรน้ำผู้ใหญ่ สรงน้ำพระ การแต่งกายแบบชาวมอญ การทำข้าวแช่ที่ต้องนำข้าวไปล้างน้ำ 7 ครั้ง ตำข้าว 7 ครั้ง เครื่องเคียง 7 อย่าง และต้องนำมาหุงนอกชายคาบ้าน เพราะมีความเชื่อว่า ข้าวแช่สำหรับถวายนางสงกรานต์ต้องบริสุทธิ์ และนำข้าวแช่ไปถวายพระสงฆ์และมอบให้ญาติผู้ใหญ่ และการทำกาลละเมอซึ่งต้องทำเสร็จตั้งแต่วันที่ 12 เมษายน เพื่อนำไปให้ญาติผู้ใหญ่และเก็บไว้สำหรับคนมาเยือน ปัจจุบันชุมชนบ้านจิวยังคงอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีสงกรานต์ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญ และเป็นงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของชุมชน

ประเพณีแห่ทางหงส์ธงตะขาบ (ภาพที่ 3) เป็นประเพณีที่แต่ละบ้านจะร่วมมือกันจัดทำธงตะขาบ ลักษณะของธงตะขาบคือตั้งแต่หัวถึงหางมี 22 ปล้อง ขาทั้งสองข้างมี 20 คู่ 40 ขา หงวด 2 เส้น หาง 2 หาง เขี้ยว 2 เขี้ยว และตาสองข้าง โดยจัดขบวนแห่ธงตะขาบไปถวายที่วัด ซึ่งตะขาบเป็นสัตว์ที่มีเขี้ยวเล็บไว้ป้องกันตัว และเป็นสัตว์ที่มีลูกจำนวนมาก สื่อความหมายถึงความปลอดภัย สอนให้คนมีความรู้ตัว เกรงกลัวต่อบาป มีความกตัญญู

ภาพที่ 3 ประเพณีแห่ทางหงส์ธงตะขาบ

ต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษ การแห่ทางหงส์เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงรุ่นลูกหลาน

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา (ภาพที่ 4) ชาวไทยเชื้อสายมอญจะถวายน้ำผึ้งเพื่อเป็นเภสัชทานให้แก่พระสงฆ์เพื่อใช้ในยามเจ็บป่วย ซึ่งเริ่มต้นด้วยการทำบุญตักบาตรในช่วงเช้าเมื่อพระฉันภัตตาหารแล้วจะนำบาตรที่ใส่ข้าวไปล้างทำความสะอาด จากนั้นจึงนำผ้าสีแดงมารองที่ก้นบาตรเพื่อตักน้ำผึ้งใส่บาตร

ประเพณีบวชของชาวไทยเชื้อสายมอญ (ภาพที่ 5) ชาวไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่าเมื่ออายุครบ 20 ปี ต้องบวชพระเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่ และศึกษาพระธรรมวินัย พิธีกรรมก่อนถึงวันบวช 1 วัน นาคจะต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง ศาลพระภูมิ การปลงพม นาคจะใช้ผ้าขาวรองรับพมมิให้ตกลงพื้น หลังจากนั้นนำพมใส่กระทงไปวางไว้โคนต้นไม้ หรือลอยน้ำเพื่อความเป็นสิริมงคล และมีเครื่องแห่มาคมอญด้วยบายศรี

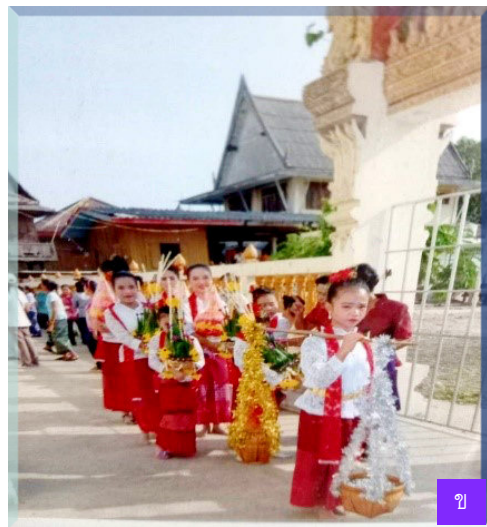
ภาพที่ 2 ประเพณีสงกรานต์ในชุมชนบ้านจิว

ภาพที่ 4 การทำบุญตักบาตรน้ำผึ้ง

วัฒนธรรมการแต่งกาย (ภาพที่ 6) ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายมอญจะแต่งกายแบบมอญในช่วงงานประเพณีสำคัญเท่านั้น ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อแขนยาว มีผ้าสไบคล้องคอ ผู้ชายจะนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อคอกลมลายดอก ใส่สไบทั้งชายสองด้านไปด้านหลัง การสวมใส่สไบมอญ เป็นเหมือนเครื่องประดับในการแต่งกาย โดยสไบมอญแต่ละผืนจะทำด้วยมือ เป็นการปักลวดลายต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ มีสีสันฉูดฉาด ส่วนใหญ่จะเป็นลายดอกไม้ เช่น ดอกมะตาด ดอกมะเขือ ดอกพิกุล ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่ควรค่าแก่การรักษาไว้

อาหารของชาวไทยเชื้อสายมอญ (ภาพที่ 7) ที่นิยมรับประทานจนถึงปัจจุบัน เป็นอาหารที่ผสมผสานกับอาหารไทย เช่น แกงร้อน แกงขี้เหล็ก แกงส้มกระเจี๊ยบ แกงมะตาด และแกงกะทิต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีอาหารจำพวกน้ำจิ้ม ผัก และปลาร้ามอญ จากเรื่องราวประวัติศาสตร์ในอดีต และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนบ้านจั่ว ทำให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้คนมาเยี่ยมชม แต่เนื่องจากสภาพสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม อัตลักษณ์ และคุณภาพชีวิต

ภาพที่ 5 ประเพณีบวชของชาวไทยเชื้อสายมอญ ก) นาคบกกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางที่ศาลพระภูมิ ข) ขบวนแห่นาคมอญด้วยบายศรี

ภาพที่ 6 วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวไทยเชื้อสายมอญ ก) การแต่งกายตามแบบชาวมอญ ข) เครื่องประดับในการแต่งกายด้วยสไบมอญ

ภาพที่ 7 อาหารของชาวไทยเชื้อสายมอญ

ของคนในชุมชน คนส่วนใหญ่ไปทำงานต่างพื้นที่ มีเพียงผู้สูงอายุ และเด็กที่อาศัยอยู่ในชุมชน ส่งผลให้ประเพณีวัฒนธรรมเลือนหายไป เช่น วัฒนธรรมทางภาษา วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมทางอาหาร และการละเล่นบางอย่าง นอกจากนั้น รายได้ส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่มาจากรายได้จากลูกหลานที่ส่งมาในแต่ละเดือน ไม่มีรายได้เสริม จากการวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน พบว่า ชุมชนต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน และต้องการอาชีพเสริม ซึ่งกลไกที่สำคัญในการสืบทอดอัตลักษณ์ของชุมชน และช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นคือ การจัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาในชุมชน และการสร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมให้กับชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือในการนำพาชุมชนสู่การพัฒนา อนุรักษ์ ภูมิปัญญาของชุมชน โดยการส่งเสริมอาชีพจากภูมิปัญญาชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวและสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง และการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

การขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชน ตำบลบ้านจี้ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research–

PAR) และนำหลักการจัดการเชิงกลยุทธ์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้ และเข้าใจ

1) การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจี้ โรงเรียนวัดสองพี่น้อง โรงเรียนวัดบ้านจี้ และโรงเรียนสามโคก เพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานของนักวิจัย และเพื่อให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพร้อมทั้งขออนุญาตสำรวจในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ และสังคมศาสตร์

2) การประสานงานกับชุมชน โดยการจัดประชุมเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างนักวิจัยกับชุมชนเพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการเข้ามาร่วมพัฒนาชุมชนของนักวิจัย และร่วมกันค้นหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ผู้เข้าร่วมประกอบด้วยสมาชิกในชุมชน จำนวน 20 คน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจี้ จำนวน 1 คน ตัวแทนโรงเรียนวัดสองพี่น้อง จำนวน 1 คน ตัวแทนโรงเรียนวัดบ้านจี้ จำนวน 2 คน ตัวแทนโรงเรียนสามโคก จำนวน 1 คน และผู้ประกอบการ จำนวน 5 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน รวมจำนวน 36 คน

3) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ชุมชน โดยให้สมาชิกในชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนร่วมกันซึ่งวิธีนี้ทำให้สมาชิกในชุมชน มีการพัฒนาความรู้และทักษะการทำงานกลุ่มและการยอมรับฟังความคิดเห็น

ซึ่งกันและกัน จากการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนผ่านเครื่องมือ SWOT analysis พบว่า

- **จุดแข็ง** คือ ด้านสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรมอาหาร ด้านประเพณี ด้านผลิตภัณฑ์ในชุมชนคือสไบมอญ และคนในชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน

- **จุดอ่อน** คือ ไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชุมชนให้กับรุ่นลูกหลาน ผลิตภัณฑ์ในชุมชนไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อส่งเสริมอาชีพ ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ไม่มีนักสื่อความหมายในชุมชน และคนในชุมชนไม่มีความรู้ด้านการตลาดและการจัดการการท่องเที่ยว

- **โอกาส** คือ การคมนาคมในหมู่บ้านมีความสะดวก สถานที่ท่องเที่ยวที่มีที่จอดรถและห้องน้ำเพียงพอต่อการให้บริการเจ้าของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจเข้าชมสถานที่ โรงเรียนในชุมชนส่งเสริมการสอนภาษามอญ และมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้การส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้และบริการวิชาการ

- **อุปสรรค** คือ ขาดการส่งเสริมสนับสนุนการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐ และขาดงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

ขั้นตอนที่ 2 การระดมความคิด และการตัดสินใจ

1) **การสร้างการรับรู้ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในแต่ละด้าน** เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน โดยมีผู้เข้าร่วมคือ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจิว จำนวน 1 คน ตัวแทนเกษตรอำเภอสามโคกจำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน สมาชิกในชุมชน จำนวน 25 คน และนักวิชาการนักวิจัย จำนวน 3 คน รวม 34 คน

2) **การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น** พบว่า 1) ชุมชนต้องการให้หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน 2) ชุมชนต้องการพัฒนาความรู้ด้านอาชีพ และรักษาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และ 3) ชุมชนต้องการมีอาชีพและรายได้เสริม ดังนั้น ชุมชนจึงรวมกลุ่มกันและจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อการรับรองตามกฎหมาย และหน่วยงานภาครัฐก็จะเข้ามาส่งเสริมในลำดับต่อไป เช่น การหาตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการออกบูธในงานต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ในชุมชน

3) **การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ** สมาชิกในชุมชนสนใจ

เข้าร่วม “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยววิถีชุมชนตำบลบ้านจิว อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” จำนวน 15 คน มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อส่งเสริมให้ครัวเรือนมีสัมมาชีพ ชุมชนมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง 2) เพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถ ด้านการผลิต การตลาด และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อก้าวไปสู่การเป็นผู้ประกอบการชุมชน และ 3) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน รักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดบทบาทหน้าที่

กระบวนการมีดังนี้ การเลือกตั้งหัวหน้ากลุ่ม การแบ่งงานเป็นฝ่าย ดังนี้ ฝ่ายส่งเสริมอาชีพด้านอาหาร ฝ่ายส่งเสริมอาชีพและอนุรักษ์สไบมอญ และฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์ และการกำหนดข้อตกลงคือ ทุกคนต้องช่วยเหลือกันเพื่อให้งานสำเร็จ และการรายงานผลการดำเนินงานให้สมาชิกทุกคนทราบและกำหนดข้อตกลงเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ร้อยละ 10

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดแผนในการพัฒนา

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ที่มีผู้เข้าร่วมคือสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยววิถีชุมชนตำบลบ้านจิว จำนวน 15 คน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจิว จำนวน 1 คน ตัวแทนโรงเรียนสองพี่น้อง จำนวน 1 คน ตัวแทนโรงเรียนบ้านจิว จำนวน 1 คน ตัวแทนการศึกษาอบรบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสามโคก จำนวน 1 คน และนักวิชาการและนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 4 คน รวมจำนวน 23 คน เพื่อจัดทำแผนพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1) พัฒนานักสื่อความหมาย 2) จัดตั้งฐานเรียนรู้สไบมอญในชุมชน 3) พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ และ 4) ส่งเสริมการตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน และกำหนดระยะเวลา และผู้รับผิดชอบแต่ละแผนงาน ดังนี้

1) **พัฒนานักสื่อความหมาย** เพื่อให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนทั้งในด้านประวัติศาสตร์ และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนคือ 1) การจัดอบรม “นักสื่อความหมาย” ให้กับคนในชุมชน จำนวน 20 คน ประกอบด้วยนักสื่อความหมายด้านประวัติศาสตร์ 5 คน นักสื่อความหมายด้านอาหาร 5 คน และนักสื่อความหมายด้านการแต่งกายสไบมอญ 10 คน 2) การทดสอบองค์ความรู้ผ่านการปฏิบัติ โดย

จัดการทดลองเที่ยวให้กับกลุ่มผู้สนใจ 11 คน ในฐานเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน เพื่อทดสอบความสามารถการเรียนรู้ ผ่านการปฏิบัติของ นักสื่อความหมาย และ 3) การประเมิน โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประเมินและให้ข้อเสนอแนะกับชุมชน

นักสื่อความหมายด้านประวัติศาสตร์ ต้องสามารถอธิบาย บรรยาย และนำชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์ทั้ง 7 แห่ง และ สถาปัตยกรรมในชุมชน 1 แห่ง โดยทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ บริบทชุมชนและเข้าใจประวัติศาสตร์ของพื้นที่และเห็นคุณค่า

นักสื่อความหมายด้านอาหาร ต้องสามารถให้ความรู้ใน การทำอาหารให้กับผู้สนใจ หรือนักท่องเที่ยวได้ สามารถอธิบาย ขั้นตอน กระบวนการประกอบอาหาร และลงมือปฏิบัติได้

นักสื่อความหมายด้านการแต่งกายสไบมอญ ต้องสามารถ ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวไทยเชื้อสาย มอญ และสามารถสอนวิธีการปักสไบมอญ

2) จัดตั้งฐานเรียนรู้สไบมอญ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ วัฒนธรรมการแต่งกายโดยใช้สไบมอญเป็นเครื่องประดับให้ยั งคงอยู่ในชุมชน (ภาพที่ 8) กระบวนการจัดตั้งฐานเรียนรู้ มีดังนี้ คัดเลือกบ้านของสมาชิกกลุ่มนักสื่อความหมายด้านการแต่งกาย สไบมอญให้เป็นฐานเรียนรู้ โดยมีสมาชิก 2 คน ให้ความยินยอม และฐานเรียนรู้สอนวิธีการปักสไบมอญ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น หน้ากากอนามัย ผ้าเช็ดหน้า ที่มีลวดลายของดอกไม้หลายสี ประกอบด้วยดอกพิกุล ดอกมะตาด ดอกบัว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ ของชาวไทยเชื้อสายมอญในจังหวัดปทุมธานี

3) พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสไบมอญให้ได้มาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชน กระบวนการมีดังนี้ การจัดประชุมเพื่อให้ ความรู้กับสมาชิกที่ผลิตผลิตภัณฑ์สไบมอญ โดยวิทยากรจาก สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี

โดยสมาชิกที่สนใจสามารถนำผลิตภัณฑ์เข้ารับการคำแนะนำเพื่อ ปรับแก้ไขผลงาน ซึ่งมีผลงานผ่านการประเมิน 1 ราย เนื่องจาก ฝีมือการปักผ้าสไบมอญมีความละเอียดใส่ใจกับลวดลายทุกจุด การซึ่งผ้าในการปักไม่แน่นจนเกินไปและไม่หย่อนจนเกินไป การ ปักมีความสม่ำเสมอของเส้นด้ายและมีการเก็บซ่อนปมด้าย เรียบร้อย และได้รับเลขที่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เลขที่ 301- 5/616 (ปท) (ภาพที่ 9)

4) ส่งเสริมการตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ชุมชนได้รับการส่งเสริมช่องทางการตลาดเพิ่มขึ้น และได้รับการ อบรมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางออนไลน์ ในอดีตการ ปักสไบมอญจะจำหน่ายให้กับคนในชุมชนเท่านั้น ซึ่งขายได้ใน แต่ละปีประมาณ 1 – 2 ผืนต่อคน หลังจากการอบรมและการจัด ตั้งฐานเรียนรู้สไบมอญ ชุมชนก็พัฒนาช่องทางการขายแบบ ออนไลน์ผ่านไลน์และเฟสบุ๊ก และการออกบูธตามงานต่าง ๆ ที่ จัดโดยหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัย ซึ่งมีผู้สั่งซื้อผลิตภัณฑ์ สไบมอญทางเฟสบุ๊กเพิ่มขึ้น และจากการศึกษาดูงานที่ฐาน เรียนรู้สไบมอญเพื่อเป็นของใช้ของประดับหรือของฝาก ส่งผลให้ ขายสไบมอญได้เพิ่มมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลความสำเร็จ

ผู้ที่ได้รับมอบหมายสามารถเป็นนักสื่อความหมายที่ดีของ ชุมชนได้ จากการทดลองเที่ยวและมีผู้เข้ามาขอศึกษาดูงาน ผู้ที่ทำ หน้าที่ในฐานเรียนรู้สไบมอญสามารถให้ความรู้กับผู้เข้ามาศึกษา ได้เป็นอย่างดี สมาชิกในชุมชนสามารถขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ชุมชนผ่าน จำนวน 1 ราย และมีการซื้อขายผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพิ่มขึ้น

ภาพที่ 8 ฐานเรียนรู้สไบมอญ ก) สอนวิธีการปักสไบมอญ ข) สอนวิธีการปักผ้าเช็ดหน้า

ภาพที่ 9 ผลิตภัณฑ์ชุมชนสไบมอญที่ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การแสวงหาความรู้เพื่อความเข้าใจและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ โดยการเปลี่ยนแปลงหรือการสะสมความรู้ที่เกิดจากการสะท้อนความคิดภายใต้การมีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อนำสิ่งที่ค้นพบหรือสร้างสรรค์สร้างไปใช้ปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชน สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไข ตลอดจนบริบททางสังคม วัฒนธรรม และด้านอื่น ๆ ของหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชน (Kemmis & McTaggart, 1988; Naiyapatana, 2005) ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Amponsirir & Wongchaiya, 2017) มีดังนี้ 1) เป็นวงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เกิดจากการสังเกตและทำความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น การสะท้อนความคิดเห็นร่วมกันนำไปสู่การวางแผนดำเนินงาน และลงมือปฏิบัติตามแผน พร้อมทั้งต้องมีการแลกเปลี่ยนสะท้อนความคิดเห็นตลอดระยะเวลาในการดำเนินงาน 2) เป็นวิธีการสำคัญที่ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่การระบุปัญหา การสำรวจ การวิเคราะห์ข้อมูล การลงมือ ปฏิบัติ 3) เป็นการเรียนรู้อย่างเป็นระบบส่งเสริมให้ชุมชนค้นพบวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) มีความเป็นพลวัต กระบวนการวิจัยสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม 5) เป็นการพัฒนากลไกการวิจัยซึ่งพัฒนาความสามารถด้านความคิด องค์กรความรู้ ทักษะต่าง ๆ ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ ถูกนำมาใช้อย่างคุ้มค่า และ 6) เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ อย่าง

มีวิจยารณญาณ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์อย่างแท้จริง

อัตลักษณ์ร่วมของชุมชนหรือสังคม

อัตลักษณ์ร่วมมีความสำคัญต่อการพัฒนาของชุมชนเพราะแสดงถึงความเป็นตัวตนของชุมชน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและสามารถนำมาเป็นทุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดประโยชน์ได้ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชนและนำไปสู่การต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมีศักยภาพได้ต่อไป

Pangsoi (2018) นำเสนอกระบวนการจัดการวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญโดยต้องให้ทุกภาคส่วน ทั้งชุมชน ภาครัฐ และภาคีเครือข่าย ทั้งภายในและภายนอกชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุม วางแผน เพื่อสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของกิจกรรมร่วมกัน 2) การจัดโครงสร้างการทำงาน นอกจากจะมีผู้นำชุมชนแล้ว ต้องให้เยาวชนของชุมชนร่วมเป็นคณะทำงาน เพื่อฝึกทักษะความเป็นผู้นำ และสืบสานกิจกรรมต่อไปในอนาคต 3) การจัดคนเข้าร่วมทำงาน ต้องพิจารณาถึงบุคลิกภาพ อุปนิสัย ประสบการณ์ และศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อจัดคนให้เหมาะสมกับงานที่มอบหมาย และ 4) การควบคุมและติดตามผล โดยผู้นำชุมชนคอยควบคุมให้กิจกรรมของชุมชนดำเนินตามแผนที่วางไว้ อีกทั้งต้องติดตามผลตั้งแต่กระบวนการแรกจนสิ้นสุดการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงการดำเนินงานครั้งต่อไป

สังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural society)

สังคมที่กลุ่มคนมีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งด้านศาสนา ภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ แต่ละกลุ่มชนมีความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มาอยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกัน (Ganjanapan, 2008; Wanlan, 2009) ชุมชนหรือสังคมที่มีความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันทั้งชาติพันธุ์ ภาษา วิถีชีวิต การนับถือศาสนา และความเชื่อ อันเนื่องมาจากพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนหรือสังคมในอดีต เมื่อบริบทของสังคมโลกเปลี่ยนแปลงผ่าน ส่งผลให้ชุมชนหรือสังคมพหุวัฒนธรรมต้องปรับตัวและปรับเปลี่ยนตามบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ โดยให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคมและการเสริมสร้างสังคมสันติสุขมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนหรือสังคมพยายามสร้างแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติที่มีลักษณะเฉพาะบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชนหรือสังคมพหุวัฒนธรรม ก่อเกิดเป็นอัตลักษณ์ร่วมของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

การสร้างนักสื่อสารความหมาย

การสื่อสารความหมาย เป็นรูปแบบหนึ่งของการเล่าเรื่องเป็นกระบวนการสื่อสารที่เชื่อมโยงข้อมูล ข้อเท็จจริง (Factual information) สู่ประสบการณ์ตรงของนักท่องเที่ยวผ่านการเล่าเรื่องราว (Story telling) ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสถานที่นั้น การสื่อสารความหมายมีข้อดีคือ 1) กระตุ้นหรือปลุกเร้าความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน 2) สร้างความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวไปสู่ความสนใจใคร่รู้และความต้องการสร้างประสบการณ์ส่วนตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวกับชุมชน 3) ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้ความหมายที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

บทบาทของนักสื่อสารความหมายคือ 1) บทบาทของเจ้าบ้านที่ดี เจ้าบ้าน หมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของบ้านเรือน รวมถึงประชาชน พ่อค้า แม่ค้า นักเรียนและผู้ประกอบการอาชีพใด ๆ ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน การเป็นเจ้าบ้านที่ดีคือกลุ่มบุคคลที่มีความเป็นมิตร มีความเชื่อมั่น รอบรู้เรื่องราวในท้องถิ่น ให้การตอบรับ ดูแลผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวให้มีความสุขและรู้สึกปลอดภัย เพราะเมื่อผู้มาเยือนได้รับอภัยค้ำไมตรีและการตอบรับอย่างอบอุ่น ย่อมทำให้ผู้มาเยือนเกิดความประทับใจ 2) บทบาทของนักการทูต นักสื่อสารความหมายควรเล่าเรื่องแบบนักการทูต คือ เล่าเรื่องเชิงบวกเป็นส่วนใหญ่ หากจำเป็นต้องเล่าเรื่องเชิงลบ ควรเป็นการเล่าเพื่อสร้างความตระหนักให้เห็นถึง

ผลกระทบทางลบในทุกมิติ เพื่อป้องกันการสร้างผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน 3) บทบาทของครู นักสื่อสารความหมายเป็นผู้ส่งมอบองค์ความรู้ของชุมชนให้นักท่องเที่ยวผ่านการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวจะมีส่วนร่วมกับชุมชน นักสื่อสารความหมายควรเล่าเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวร่วมเรียนรู้ 4) บทบาทของผู้นำ นักสื่อสารความหมายต้องเป็นผู้นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ อีกทั้งการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ในชุมชน ต้องเป็นผู้นำในการปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง รวมถึงการแนะนำสิ่งที่ดีควรหรือไม่ควรปฏิบัติในชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบและปฏิบัติตาม

นักสื่อสารความหมายเป็นกลไกของการสื่อสารสู่นักท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) แนะนำสิ่งที่สื่อถึงเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นของชุมชน 2) ให้ข้อมูลที่เป็นจริง ถูกต้อง ครบถ้วน 3) ให้ความบันเทิง สร้างความสุขในการเยี่ยมชมและร่วมกิจกรรมในชุมชน 4) สร้างความเชื่อในสิ่งที่กำลังจะทำร่วมกับชุมชนว่าเป็นสิ่งที่ดี 5) อธิบายด้วยเรื่องราวที่นักท่องเที่ยวสนใจด้วยช่องทางที่สามารถสื่อถึงนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อให้เห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน จะสามารถส่งเสริมภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวในสังคมได้ สื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเมื่อผ่านการเรียนรู้ และสร้างความรู้สึกลำบากร่วมของสถานที่ (Sense of place) ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์กับท้องถิ่น สื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทำให้เกิดความรักความเข้าใจในชุมชนอย่างแท้จริง เป็นการพัฒนาจิตสำนึก ความพึงพอใจ และความเข้าใจ เป็นเครื่องมือในการจัดการพื้นที่ กระตุ้นและปลุกฝังพฤติกรรมที่ถูกต้อง ลดผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และเสริมสร้างภาพพจน์โดยการประชาสัมพันธ์องค์กรและกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรนั้น ๆ (Organizations – Open Government Data of Thailand, 2018)

กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหน่วยงานภาคีต่าง ๆ และการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็ง โดยชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนและร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนอย่างมีเป้าหมาย มีแผนงานในการพัฒนาร่วมกันและมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำงานของคนในชุมชน รวมทั้งคนในชุมชนต้องร่วมกันประเมินผลการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีต่าง ๆ ในการพัฒนาองค์ความรู้ให้กับชุมชน เพื่อ

ปรับเปลี่ยนความคิดของคนในชุมชนและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ Apibunyopas & Lakkawanit (2020) ซึ่งพบว่า การพัฒนาศักยภาพการประกอบธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวคุณค่าชาวนาคุณธรรม จังหวัดยโสธร ให้สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างเข้มแข็ง ยั่งยืน และสามารถแข่งขันทางการค้าได้ เกิดจากการดำเนินการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย ผู้นำชุมชน และสมาชิกของวิสาหกิจฯ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน โดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ Phanmool & Phopunprom (2020) ซึ่งพบว่า การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีการดำเนินงานดังนี้ 1) การค้นหาอัตลักษณ์ร่วมของสังคม พหุวัฒนธรรม 2) การคัดสรรกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ร่วม และ 3) การสร้างแนวทางการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ร่วม ทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและยอมรับซึ่งกันและกัน และการเคารพกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน

สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

คนในชุมชนบ้านจั่วได้รับการพัฒนาให้มีความรู้และทักษะในการจัดการชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดทักษะในการคิดและการทำงานร่วมกันอย่างมีแบบแผน สามารถทำงานบรรลุวัตถุประสงค์เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ ในรูปแบบการทำงานร่วมกันภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยววิถีชุมชนตำบลบ้านจั่ว อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยสามารถพัฒนากระบวนการคิด การออกแบบ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมสัมมาชีพในชุมชน เช่น การสร้างคุณค่าและมูลค่าให้กับชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ชุมชนที่บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนโดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และเป็นสินค้าของที่ระลึกและของฝาก

ชุมชนเป็นที่รู้จักและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาและธำรงรักษา สืบทอดให้คงอยู่กับชุมชน และเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านจั่ว เพื่อให้เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ นักวิชาการได้มาศึกษาเรียนรู้ โดยมีผู้เข้ามาศึกษาดูงานจำนวน 3 กลุ่ม รวมจำนวน 59 คน และในรูปแบบรายบุคคล

จำนวน 6 คน จนเกิดรายได้ในชุมชน 25,600 บาท และผลจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทำให้ในปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจมีเงินสะสมเป็นจำนวนเงิน 3,200 บาท

ผลกระทบและความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง

ชุมชนมีการเรียนรู้ พัฒนา และบริหารจัดการกลุ่ม โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยววิถีชุมชนตำบลบ้านจั่วได้ ซึ่งผลจากการทำงานร่วมกันของคนชุมชนในรูปแบบกลุ่มสามารถนำพาชุมชนให้เกิดกระบวนการทำงานที่เข้มแข็ง โดยคนในชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนของตนเองบนฐานทรัพยากรชุมชน และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการบริหารจัดการกลุ่ม ดังนั้นชุมชนจะมีแนวทางในการรักษาทรัพยากรของชุมชนร่วมกัน โดยการตระหนักและห่วงแหนภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมและทรัพยากรในพื้นที่ อันนำไปสู่การกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน และเป็นโอกาสที่ดีที่จะพัฒนาศักยภาพและสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในชุมชน นอกจากนั้นชุมชนควรประเมินผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยการรวบรวมประเด็นข้อเท็จจริงของผลการดำเนินการ ศึกษาวิเคราะห์เชิงลึก และค้นหาว่าสิ่งใดเป็นจุดแข็งของกิจกรรมเพื่อดำเนินการต่อยอดในเชิงรุก สิ่งใดเป็นจุดอ่อนก็ให้มีแผนดำเนินการในเชิงปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่อไป

การสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การอบรมนักสื่อสารความหมายรุ่นจิ๋ว นอกจากนั้น ชุมชนและโรงเรียนวัดสองพี่น้องได้ร่วมกันส่งต่อภูมิปัญญาชุมชนให้กับเยาวชนโดยจัดการเรียนการสอนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการปักสไบมอญ เรียนรู้ภาษามอญ ซึ่งการหล่อหลอมสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ภายในชุมชนจะส่งผลให้เยาวชนมีความรักในบ้านเกิดและเป็นการกำลังในการพัฒนาต่อไป

การพัฒนาเครือข่ายของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งทำให้เกิดแนวร่วมในการพัฒนา เป็นเครือข่ายที่มีพลัง เช่นการเป็นภาคีเครือข่ายกับมหาวิทยาลัย ซึ่งบทบาทหน้าที่ประการหนึ่งของมหาวิทยาลัยคือ การส่งเสริมความรู้เพื่อพัฒนาชุมชน หากมีการกำหนดแผนการพัฒนาชุมชนร่วมกันในรูปแบบบริการวิชาการหรือรูปแบบการวิจัยก็ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน เกิดจากการพัฒนาความรู้ให้กับประชาชนในชุมชน ซึ่งสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของประชาชนในชุมชนได้ และผลจากเปลี่ยนแปลงทางความคิดจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ในการดำเนินชีวิต การปรับเปลี่ยนดังกล่าวเป็นการหล่อหลอมให้ชุมชนเข้มแข็งและประสบความสำเร็จ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในเชิงพฤติกรรมจะสำเร็จได้ควรมีความต่อเนื่องในการพัฒนาและมีระยะเวลาดำเนินการที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและมีผลการดำเนินงานที่ยั่งยืน ควรมีการวิจัยอย่างต่อเนื่องในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับเครือข่ายผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ แผนการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยมหาวิทยาลัยในพื้นที่ สัญญาทุนเลขที่ วช.อว.(ก)(บง)/128/2562 ภายใต้แผนงานวิจัย การยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาพื้นที่บนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่นเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏและภาคี

References

- Ampansirirat, A., & Wongchaiya, P. (2017). The participatory action research: key features and application in community. *Journal of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University*, 36(6), 192–202. (in Thai).
- Apibunyopas, J., & Lakkanawanit, P. (2020). Business potential development of trading village for Khaw Khunkha Chawna Khunatham community enterprise, Yasothon province. *Area Based Development Research Journal*, 12(2), 110–118. (in Thai).
- Ban Ngio Subdistrict Administrative Organization. (2020). Community information report. Retrieved December 5, 2020, from: <http://www.banngew.go.th>. (in Thai).
- Ganjanapan, A. (2008). *Multiculturalism in the context of social and cultural change*. Chiang Mai: Chiang Mai University. (in Thai).
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (1988). *The action research planner*. (3rd ed.). Victoria: Deakin University.
- Naiyapatana, O. (2005). *Quantitative and qualitative research methodologies*. Bangkok: Samlada. (in Thai).
- Organizations – Open Government Data of Thailand. (2018). Interpreter development guide. Retrieved December 5, 2020, from: <http://www.data.go.th>. (in Thai).
- Pangsoi, K. (2018). Community leaders' cultural management in activity enhancement for social security and sustainability. *Journal of MCU Social Science Review*, 7(1), 32–42. (in Thai).
- Phanmool, J., & Phopunprom, P. (2020). Multicultural activities to promote culture tourism in Ko Kret, Nonthaburi province. *Area Based Development Research Journal*, 12(4), 307–318. (in Thai).
- Wanlan, D. (2009). *The development of the concept of reconciliation culture of a multicultural society as per the views of border patrol police with experience in working in the three southern border provinces (Research report)*. Songkhla: Thaksin University. (in Thai).